

DE VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE VERKIEZINGSONDERZOEKER

Vorige week zaterdag maakte het VARA-radioprogramma In de Rooie Haan voor de derde keer de vierwekelijkse resultaten bekend van een enquête naar de politieke voorkeuren in Nederland. Sinds de VARA op 9 oktober jl. voor het eerst de resultaten van deze onderzoeken bekend maakte, is er veel kritiek geuit op verkiezingsonderzoeken en dat van de VARA in het bijzonder.

door Ids Haagsma

DE deskundigen vielen welhaast over elkaar. Er was weer eens opschudding. Er was weer eens onenigheid. VARA's radioprogramma In de Rooie Haan had de uitslag van de wekelijkse vragen van het NIPO ('Wat heeft u gestemd' en 'Wat zou u stemmen?') laten bewerken door drs. M. de Hond.

Het was niet alleen de inhoud (simpel gezegd: fors verlies voor de progressieven, winst voor CDA en VVD) maar ook de presentatie die de deskundigen en de journalisten zich deed roeren. Het VARA-radioprogramma brengt de resultaten nogal sensationeel en de bewaker Maurice de Hond claimde een 'haarheidsgetrouwe afspiegeling van de verdeling van de politieke voorkeuren in Nederland'. Dat was nogal wat. De critici raakten dan ook niet uitgekraakt. Wie mocht denken dat die tumultueuze

kritiek nu wat geluwd is, moet volgende maand maar het vakblad voor politicologen Acta Politica lezen. In het januari-nummer verklaart De Hond op uitgebreide en zeer gedegen wijze zijn bewerkingsmethoden, waarop drs. Wil Foppen een kritiek heeft geschreven waarvan de titel al erg duidelijk is: „De manipulatie van 'politieke voorkeur': kwaade opzet en/of knullige onkunde". En het eindigt al evenmin onduidelijk: „Wanneer fouten zo specifiek aanwijsbaar zijn (...) dan is de prullenbak vaak de enige lopische bestemming". Deze kritiek wordt nog in dat zelfde nummer van Acta Politica beantwoord door De Hond en in de inleiding van diens repliek gaat het ook niet mis toe. „Iemand die (...) erop uit is de schrijver opzettelijk in een kwaad daglicht te stellen zonder daarbij elementaire normen van fatsoen te handhaven, zo iemand is het eigenlijk niet waard om nog verder mee te discussiëren". De heren zijn boos. Gelukkig wordt ook deze soep weer niet zo heet gegeten en De Hond tracht dan ook verder de inhoudelijke kritiek van Foppen te weerleggen.

Zo er een conclusie mogelijk is uit deze

artikelen, dan zou het moeten zijn dat de bewerkingsmethoden van De Hond allerminst slecht te noemen zijn. Ze zijn beslist interessant. Alleen, hij past zijn berekeningswijzen toe op wel wat erg krakemikkige cijfers van het NIPO-onderzoek en het blijft maar de vraag of De Hond die cijfers met zijn berekeningswijzen nog wel zover kan opkrikken als hij zelf beweert.

Verwarring

Het meest treurige evenwel van de huidige situatie is, dat de belangstellende leek behoorlijk in verwarring wordt gebracht. In Nederland doen drie instanties regelmatig onderzoek naar de politieke opinie in Nederland: het bureau Lagendijk (waarvan de resultaten via AVRO's radioprogramma Delta bekend worden) de Nederlandse Stichting voor Statistiek (NSS) en het NIPO. Al die drie bureaus claimen dat ze bij hun onderzoek gebruik maken van een 'representatieve steekproef', d.w.z. ze nemen een aantal willekeurige mensen die een goede afspiegeling moeten vormen van het gehele kiezersvolk en vragen hun hoe ze nu zouden gaan stemmen. Theoretisch gesteld kunnen onderzoeken met een ideale representatieve steekproef nog wel verschillen in de exacte cijfers maar de trend zou alom gelijk moeten zijn. Immers: de steekproef moet een getrouwe weerspiegeling van het kiezerskorps geven.

Helaas, bij de huidige onderzoeken verschilt zelfs de trend onderling (De Hond geeft bijv. winst voor het CDA, een winst die Lagendijk niet zo ziet zitten) en bovendien zijn nu de onderlinge verschillen wel erg groot, ook al is er enige overeenkomst in de trend: in september bijv. was de VVD bij De Hond goed voor 25,1%, bij Lagendijk 21,3% en bij NSS 19%. Een ander voorbeeld uit die zelfde maand: de progressieven behaalden bij De Hond gezamenlijk 30%, bij Lagendijk 37% en het NSS noteerde 38,5%.

Hoe representatief is representatief voor de Nederlandse opinie-onderzoeker? Enige navraag leert al gauw dat de onderzoekers geen eensluidende normen hebben voor die representativiteit. En daar zitten we nu. De onderzoeksbureaus komen regelmatig met ver-

drs. Wil Foppen

schillende uitslagen over de stand in politieke voorkeuren maar die uitslagen berusten op niet vergelijkbare methoden. En op voor buitenstaanders ondoordringbaar niveau vliegen de doctopandussen elkaar in de haren. Dat mag allemaal best. Er zijn genoeg wetenschappelijke onderzoeken die in uitkomst onderling met elkaar verschillen en waarover men met elkaar gaat bakkeleien. Maar de opinieonderzoeken naar politieke voorkeuren worden via de massamedia grootscheeps — en vaak nogal sensationeel om vooral maar de luisterdichtheidscijfers op te jagen — verspreid en de resultaten ervan gaan over ieders lippen. De noodzaak wordt daarom zeer groot om het eens te worden over enkele uitgangspunten (zelfde normen voor representativiteit, vragenlijsten etc.) zodat de onderling toch nog van elkaar verschillende uitslagen van diverse bureaus tenminste vergelijkbaar zijn. En jawel, er wordt zelfs aan dit idee gewerkt, maar de collegiale bereidheid van de opinieonderzoekers houdt niet over en in ieder geval hoeven we voor de volgende verkiezingen in mei 1977 — zo werd ons verzekerd — geen vorm van standaardisatie te verwachten.

Ondertussen zitten we dus maar mooi met de verwarring opgescheept.

'Gedragsregel' 6 luidt namelijk: Van het vertrouwen van het brede publiek in marktonderzoek mag geen misbruik worden gemaakt.

Regel 7b leest: Met name mogen de volgende activiteiten nimmer direct of indirect met marktonderzoekinterviews geassocieerd worden: pogingen opinies te beïnvloeden.

Van steeds meer kanten wordt dan ook de vraag gesteld of van dergelijke verkiezingsonderzoeken nu wel op deze manier aan het grote publiek kond gedaan mag worden. Er zijn onderzoeksbureaus die weigeren aan deze praktijken mee te werken en op een bijeenkomst vorige week van de Nederlandse Vereniging van Marktonderzoekers (NVM) stelde dr. A. van der Meiden dat de handelwijze van de onderzoekers in strijd zou zijn met de gedragscode van marktonderzoekers. Er bestaat wel degelijk een 'Internatio-

nale Code voor de Praktijk van het Marktonderzoek', een publikatie van 1971 die is uitgegeven door de Internationale Kamer van Koophandel (IKK) waaraan de Internationale Code voor de Reclamepraktijk (1937) min of meer ten grondslag heeft gelegen. Er staan een drietal bepalingen in de code die van toepassing zouden kunnen zijn voor de huidige praktijk van het publiceren van verkiezingsonderzoeken.

En regel 21a leest: In het algemeen zijn rapporten gemaakt door een uitvoerder uitsluitend bestemd voor gebruik door de opdrachtgever en zijn adviseurs. Indien de opdrachtgever een ruimere verspreiding van de resultaten van een studie, geheel of gedeeltelijk, zou wensen dan moet de opdrachtgever alle redelijke voorzorgsmaatregelen nemen om de mogelijkheid van een verkeerde uitleg of het aanhalen van de resultaten buiten het juiste verband te voorkomen. Vooral met de laatste regel kan men heel wat vraagtekens zetten bij de nogal sensationele presentatie van de Rooie Haan.

Velen hebben het de onderzoekers kwalijk genomen dat in de presentatie

van de gegevens de percentages — die heel voorzichtig gehanteerd moeten worden — werden 'vertaald' in kamerzetels. Ook De Hond zou later zeggen dat hij het onjuist vindt dat een dergelijke 'vertaling' plaatsvindt. Het is alleen de vraag of hij als onderzoeker een dergelijk gebruik niet had moeten voorkomen. Tijdens de bijeenkomst verwees Van der Meiden dan ook naar het voorbeeld van de Duitse heer Krupp die ooit beweerde stukken metaal te raken waarmee inderdaad geschoten kon worden, maar dat ermee geschoten werd was zijn zaak niet. En om dichter bij huis te blijven (zo zou Van der Meiden aangevuld kunnen worden): op de universiteiten wordt er al vanaf het eind van de jaren zestig van alle kanten op gehamerd dat wetenschappers zich bewust moeten zijn van wat er met hun kennis gebeurt.

Na al die discussies komt het dan ook op z'n zachtst gezegd wat naïef over als de opinieonderzoekers zich openlijk distantiëren van de wijze van presentatie, en zich bovendien nogal onbewogen opstellen tegenover de verwarring die ze nu bij velen veroorzaken.

Bij alles rest ons gelukkig één troost: woensdagavond 25 mei 1977, zo ongeveer vanaf negen uur, zal ons langzaam maar zeker de uitslag van een opiniepeiling duidelijk worden die in zeer hoge mate een betrouwbaar beeld geeft hoe de politieke voorkeuren onder het stemgerechtigde deel van het Nederlandse volk die dag lagen. Tot die tijd is het behelpen en oppassen geblazen.

